

ЗІНКЕВИЧ В.І.,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри економіки та менеджменту, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна

МЕТАМОРФОЗИ СВІТОГЛЯДУ У ГОРИЗОНТІ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ СИСТЕМИ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

На основі цивілізаційного підходу аналізується динаміка зміни панівного світогляду у парадигмі життєвого циклу системи індустріальної освіти і оцінюється її стан і вплив на етап зародження системи освіти XXI ст.; доводиться, що антропоцентризм, гуманізм, мілітаризм, нарешті, цинізм і нігілізм мають поступово перерости у екогуманізм, що примирить людину з природою і іншими людьми у нових формах буття планетарного співтовариства.

Ключові слова: філософія, світогляд, освіта, цивілізаційний підхід, життєвий цикл, антропоцентризм, гуманізм, мілітаризм, цинізм, екогуманізм.

На основе цивилизационного подхода анализируется динамика изменения господствующего мировоззрения в парадигме жизненного цикла системы индустриального образования и оценивается ее состояние и влияние на этап зарождения системы образования XXI в.; доказывається, что антропоцентризм, гуманизм, милитаризм, наконец, цинизм и нигилизм должны постепенно перерасти в екогуманизм, что примирит человека с природой и другими людьми в новых формах бытия планетарного сообщества.

Ключевые слова: философия, мировоззрение, образование, цивилизационный подход, жизненный цикл, антропоцентризм, гуманизм, милитаризм, цинизм, екогуманизм.

On the basis of civilizational approach, the article analyzes dynamics of change of the dominant world outlook in the paradigm of the life cycle of the industrial education system and assesses its state

and influence on the stage of the origin of the education system of the 21st century; it argues that anthropocentrism, humanism, militarism and, finally, cynicism and nihilism must gradually evolve into eco-humanism, which will reconcile man with nature and other people in new forms of being of the planetary community.

Key words: *philosophy, outlook, education, civilization approach, life cycle, anthropocentrism, humanism, militarism, cynicism, eco-humanism.*

Сучасна соціальна криза має, як відомо, системний характер і тому на початок XXI ст. охопила усі сфери життя планетарної спільноти. Найбільш вразливою сферою є криза освіти, оскільки вона знижує інтелектуальну потужність планетарної спільноти у вирішенні не тільки поточних проблем життєустрою, але й блокує розуміння суті процесів стратегічного спрямування.

Особа у сучасній розколотій цивілізації губить світоглядні орієнтири і тому виявляється мало спроможною для взяття під контроль не тільки суперечливі і багатовимірні суспільні процеси, але губиться відносно організації власної поведінки. Як справедливо зазначає Н. Скотна у праці «Особа у розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії»: «Особистість сприймає багато загально цивілізаційних, етно національних, релігійних, й атеїстичних цінностей, на неї здійснюють вплив традиції минулого та ідеали майбутнього. Різнобічні впливи не завжди позитивні. Вивчення усієї системи зовнішніх впливів на особистість, її внутрішній світ – залишиться завжди актуальним» [1, с.359].

Тому світоглядна складова життєустрою планетарної спільноти, що на початок XXI ст. локалізована за економічними, культурно-історичними, етно-національними і політичними чинниками, надто важлива для розуміння вибору ідеології поведінки, як пересічної людини, так і цілих народів і країн.

Оглядаючи сучасний суспільний ландшафт з позицій сприяння розвитку освіти XXI ст. важливо врахувати історичний досвід світоглядного супроводу життєвого циклу соціальної системи індустріальної освіти. При цьому ми добре пам'ятаємо про те, що простої аналогії між світоглядним компонентом саморозгортання системи індустріальної цивілізації і виходом на поверхню планетарного життя освітянських реалій інформаційної доби бути не може. Все ж таки ми вважаємо за доцільне розглянути метаморфози світогляду на кожному з етапів життєвого циклу індустріальної освіти з тим, щоб зрозуміти і по можливості сприяти наступу позитивного світоглядного наступу майбутнього світоустрою у сфері освіти.

Мета даної статті полягає у прогнозуванні, на основі когнітивного аналізу світоглядного супроводу саморозгортання системи індустріальної освіти,

створення позитивного світогляду для розбудови освітньої діяльності на етапі самоорганізації соціальної системи освіти інформаційної доби. Для визначення відправного пункту дослідження метаморфоз світогляду на етапах зародження, зростання, зрілості і занепаду системи індустріальної освіти наведемо класичне визначення даного явища. «Енциклопедія освіти» за редакцією В. Кремінія (2008) подає даний термін наступним чином: «Світогляд – система поглядів на об’єктивний світ і місце в ньому людини, на ставлення людини до навколишньої дійсності і самої себе, а також обумовлені цими поглядами основні життєві позиції людей, їх переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльності, ціннісні орієнтації» [2, с.806]. Це – по-перше. По-друге, важливо подати етапи життєвого циклу системи індустріальної освіти, оскільки таким інструментом – життєвим циклом соціальних систем – практично педагогічна наука і філософія освіти не користуються. При його розробці ми спирались на напрацювання знання про життєвий цикл підприємств, що подали на суд громадськості такі дослідники як: Д. Ліппіт та В. Шмідт, І. Адізес, Л. Грейнер, Д. Міллер та П. Фрізен, Д. Кац та Р. Канн, Б. Мільнер, С. Корягіна, Г. Широкова, Г. Козаченко, О. Шацька та ін. За нашими попередніми розробками і статтями життєвий цикл системи індустріальної освіти має такий вигляд: етап зародження - середина XVI ст. – кінець XVII ст.; етап зростання - кінець XVII – кінець XIX ст.; етап зрілості - кінець XIX ст. – 70 роки XX ст.; етап занепаду - 70 роки XX – початок XXI ст. При цьому для розмежування етапів у процесі життєвого циклу соціальної системи індустріальної освіти ми використали такий критерій як хвили науково-технічного прогресу.

Тож, людина або відчуває себе адекватною «духу своєї епохи» і тому сповнена оптимізму і дієвості, або, навпаки, не бачить себе у цілісній картині життя і тому нею опановує страх за себе і рідних. Як наслідок їй «світ стає не милим» і тому вона починає бунтувати у суспільстві або схиляється до самогубства.

На етапі зародження (середина XVI ст. – кінець XVII ст.) посилювся антропоцентричний світогляд у центрі якого була людина. Цьому сприяло два чинники. Один у формі руху Реформації обмежував вплив релігійного чинника, а другий – у формі руху Відродження, відновив у свідомості епохи ідеал людини, що панував за часів Античності у Греції, Італії та Франції. Відбулось повернення уваги суспільства до ідеалу пересічної людини, яка з небес спустилася на землю і стала у центрі уваги педагогів у сфері освіти і митців культури. Постановка людини у центр уваги спільноти переформатувала усі соціальні процеси, оскільки вони тепер повинні були «зациклитись» на сприянні розвитку особистості.

На етапі зростання (кінець XVII – кінець XIX ст.) позитивний настрій спільноті задали гуманісти, що теоретично почали «пестити» людину як при-

родного носія добра і високої моралі. Моралісти унормували поведінку людини у суспільстві. Суспільна мораль почала відігравати роль потужного регулятора у тогочасному суспільстві, заснованого на машинному виробництві і ринкових відносинах. Воно, суспільство, поступово почало розбудовувати морфологію і функціонал індустріальної освіти під власні потреби. Процес становлення даної соціальної системи розтягнувся майже на два довгих століття. Тут особливо важливо звернути увагу на роль становлення нової моралі на саморозгортання соціальної системи індустріальної освіти, оскільки саме її поява свідчить про те, що етап зародження переходить у нову вищу фазу – зростання.

На етапі зрілості (кінець XIX ст. – 70 роки XX ст.) відбулася метаморфоза зі світоглядом епохи, оскільки несправедливий характер розподілу продуктів праці і експлуатація найманої праці породили у суспільстві диспропорції, що призвели до теоретичного оформлення світогляду робітничого класу. Відбулось протиставлення моралі і світогляду людей найманої праці - моралі і світогляду класу капіталістів.

Світоглядне протистояння набуло антагоністичного характеру, яке не могло бути урегульованим мирними засобами. Світова спільнота вимушено була втягнута у парадигму класової боротьби, що теоретично пояснювалось як протистояння добра і зла, справедливості і несправедливості. Цілком природно, що енергія світоглядного протистояння двох соціальних систем у горизонті мілітаризації суспільних відносин вибухнула низкою соціальних революцій.

Перемога у Росії Жовтневої революції 1917 року розколола планетарний світ на дві антагоністичні соціальні системи, які не могли вжитися на одній арені з тієї простої причини, що індустріальне суспільство інтенсивно завойовувало увесь планетарний простір. Воно, новоявлене суспільство, спрямовувало своїми внутрішніми потребами до взаємодії між собою цих двох ідеологічно непримиренних людських потоків індустріального життя до влаштування інтегрованого життєустрою світової спільноти. Але це, як виявилось, не можливо було зробити. Дві світові війни і низка локальних війн у збігу з холодною війною між СРСР і світом капіталу на чолі з США надовго затримали розвиток благополуччя пересічної людини за рахунок нарощування військової потужності держав, що протистояли одна одній.

На етапі занепаду (70 роки XX – початок XXI ст.) відбулось нівелювання світоглядного протистояння держав, що тяжіли до мілітаризму за рахунок прояву загроз планетарного масштабу. Перша з них - економічна криза 30-х р. XX ст. «Це потрясіння викликало до життя фашизм, який в свою чергу породив Другу світову війну. У той же час воно істотно змінило характер капіталістичного виробництва. Реальна небезпека соціально-економічної і

політичної катастрофи змусила панівний клас на Заході піти на серйозні поступки і корективи. Завдяки цьому виробництво перестало існувати лише заради виробництва, його безпосередньою метою став не тільки прибуток, але і споживання, яке тепер охопило більшість населення. Нова ситуація об'єктивно вела до зниження гостроти колишніх соціальних протиріч і конфліктів, вона створювала цілком прийнятні для людини умови існування, що розповсюджувалися на дві третини суспільства. Якби не вибухнула війна, то наслідки нової ситуації заявили б про себе вже в 40-і роки. Війна відсунула на 50-ті р. в США і на 60-ті р. в Європі виникнення так званого суспільства споживання. Саме суспільство споживання, засноване на принципі задоволення, становить один з головних підвалин постмодернізму» [3, с.304]. Друга загроза сформувалась у відносинах людини і природи. Світова спільнота заговорила про екологічну загрозу буття всього живого на планеті. Світоглядний гуманізм почав швидко набувати екологічного забарвлення. Екологічна тематика увійшла до навчальних планів і виховної практики усіх форм навчання молоді і дорослих. Але більше вона захопила сферу державної і міжнародної політики. Мова почала вестись про екогуманізм як світоглядно-ідеологічну парадигму виживання на даному етапі соціального розвитку.

Розрізненні світоглядно на безпечний життєустрій локальні осередки світової спільноти виявилися не в змозі протистояти натиску екологічних проблем. Не маючи єдиної світоглядної платформи представники різних держав почали шукати вихід зі світоглядного кута шляхом введення у дію так званого Кіотського протоколу (1997), який замінили на Паризьку кліматичну угоду (2015р). Паризька кліматична угода (фр. *L'accord de Paris*) — угода в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (UNFCCC) щодо регулювання заходів зі зменшення викидів діоксиду вуглецю з 2020 року. Паризька хартія має прийти на зміну Кіотському протоколу. Текст угоди було погоджено на 21-й Конференції учасників UNFCCC в Парижі та прийнято консенсусом 12 грудня 2015 року. Голова конференції Лоран Фабіус, міністр іноземних справ Франції, зазначив, що цей «амбітний і збалансований» план був «історичною поворотною точкою» у меті зменшення темпів глобального потепління [4]. Угода набрала чинності 4 листопада 2016 року [3, с.305]. На відміну від Кіотського протоколу, Паризька кліматична угода передбачає, що зобов'язання зі скорочення шкідливих викидів в атмосферу беруть на себе всі держави, незалежно від ступеня їхнього економічного розвитку [4]. Третя - загроза «ядерної катастрофи, яка як дамоклів меч повисла над людством. Небезпека неконтрольного розповсюдження ядерної зброї загострює і без того вже критичну ситуацію. Сюди ж слід віднести появу СНІДу. Він отруїв найважливіші складові життя людини: потребу любити і мати життєздатне потомство. Разом з небезпекою екологічної та військової катастрофи СНІД ще більше

загострив проблему виживання людства»[3,с.305]. Політика сучасної Російської Федерації, Північної Кореї, Ірану явно не відповідає вимогам мирного співіснування двох ідеологічно протилежних соціальних систем. Однак, інтуїтивне відчуття світовою спільнотою безвихідності помножене на технократизм в управлінні соціальним розвитком планети зробило свою справу. Результатом чого у її соціальному просторі набув поширення крайній цинізм по відношенню до життя людини і нігілізм до перспектив соціального розвитку планетарної спільноти. Трансформація світогляду на протязі індустріальної доби подана у наступній таблиці (Див.: Табл. 1.).

Таблиця 1.
ДИНАМІКА ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОГЛЯДУ У ГОРИЗОНТІ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ ДОБИ

ЕТАП/ ЧИННИК	ЗАРОДЖЕННЯ	ЗРОСТАННЯ	ЗРІЛОСТЬ	ЗАНЕПАД
<i>Часовий вимір (роки)</i>	<i>XVI-XVII ст.</i>	<i>кінець ХУІІ – кінець ХІХ</i>	<i>кінець ХІХ ст. – 70 роки ХХ ст.</i>	<i>70 роки ХХ – початок ХХІ ст.</i>
<i>Світогляд</i>	<i>антропоцентризм</i>	<i>гуманізм</i>	<i>мілітаризм</i>	<i>цинізм і нігілізм</i>

Таким чином, ми можемо сміливо дійти до висновку, що світогляд європейської спільноти за часи індустріальної цивілізації пройшов низку перетворень змісту і форм буття, оскільки: на етапі зародження – він мав релігійно-державну форму, на етапі гуманітарного зростання (становлення) він розפורшився на декілька форм, провідними з яких виявилися лібералізм і марксизм, що перебували у вкрай негативному сприйнятті одне одного; тому закономірно, що на етапі зрілості вони «зійшлися» у мілітаризмі, що спровокувало революцію і дві світові війни, на етапі занепаду панування отримав песимістичний нігілізм і крайній цинізм. До того ж, наведена вище динаміка трансформації провідного світогляду людини у горизонті індустріальної цивілізації логічно пояснює чому так швидко завершився етап зрілого функціонування соціальної системи індустріальної освіти.

Етап занепаду системи індустріальної освіти одночасно є, як відомо, етапом породження системи освіти інформаційної доби. Їх боротьба відбувається у надрах планетарного організму, що має сформувати якісно новий соціальний інститут освіти інформаційної доби. Його виконавчим механізмом у надрах підсвідомого буде новий поділ суспільної праці, що у суспільстві матеріалізується якісно новим суспільним поділом праці у якому специфічним сегментом буде освітянська діяльність у парадигмі інформа-

ційної освіти.

Нині ж, на поверхні цього світоглядного протистояння індустріальної і інформаційної цивілізаційних світових систем можна спостерігати дивні метаморфози, наприклад, активне співіснування держави і церкви, повсемісне у пострадянському просторі входження релігії у світське життя і навчально-виховний процес шкіл, коледжів і гімназій, навіть, закладів вищої освіти, що суперечить Конституції та іншим законодавчим актам держави.

У цьому зв'язку В. Астахова виокремлює дві головні складові глобального виклику XXI століття, зверненого до цивілізації в цілому, й освіти та виховання, зокрема. «Перша полягає у проблемі гармонійного єднання знання і віри, їх світоглядного синтезу, повернення людині смислу її життя, віри в своє унікальне призначення та знання шляхів найбільш повної життєвої самореалізації. Це особливо важливо за умов активізації релігійного фундаменталізму, що набирає силу в усьому світі, і проявляється у формі агресивного фанатизму, фанатизму радикального гатунку, гіпотези особистого безсмертя в раю після земного життя. Друга складова глобального виклику майбутнього полягає у необхідності єдності, конвергенції, духовної інтеграції людських спільнот, подоланні їх роз'єднаності, ментальної світоглядної несумісності, постійної загрози конфронтації» [5].

На нашу думку, після того, як стихаються локальні світоглядні протистояння, до речі збурені зростанням активності релігійного фундаменталізму, релігійними подіями в Україні, мігрантським рухом, загальнопланетарними екологічними проблемами і агресивними діями декількох країн світу по відношенню до країн-сусідів, у першу чергу, Російської Федерації, Ірану, Іраку та ін. світ урівноважиться і на перший план має вийти екогуманістичний світогляд.

Екогуманістична парадигма у світоглядному вимірі і принцип людиноцентризму у ідеологічному плані організації світоустрою планетарного життя у просторі XXI ст. і третього тисячоліття, мають збалансувати соціальний розвиток і підняти його на щабель інформаційної доби. Проблемою для подальшого вивчення залишається вплив на молоде покоління так званого іконічного повороту в освіті, що усамітнює молоду людину, робить її більш агресивною, прихильником і носієм екранної культури. Тож, боротьба за людину, її світогляд і практичну поведінку по відношенню до самої себе і толерантність до планетарної спільноти на етапі породження системи інформаційної доби тільки загостряться, оскільки пересічна людина усамітнюється, і стає більш агресивною по відношенню до інших членів індивідуалізованого суспільства.

І це припущення є, на наш погляд, цілком логічним, оскільки стає очевидним, що від людини, її внутрішніх ресурсів, у першу чергу її моральних цінностей і установок, від нового мислення залежить майбутнє людства, його

виживання, збереження світової цивілізації. «Це підвищує відповідальність систем виховання в усьому світі та характер суспільного впливу на особистість, за формування гуманістичних ідеалів, за використання наукового потенціалу людства в інтересах соціального і морального прогресу. Усвідомлення цієї істини пояснює зростаючий інтерес до виховання як загальнолюдської проблеми. Філософи, педагоги, психологи та інші фахівці різних напрямків сперечаються про нові шляхи впливу на свідомість і поведінку людини» [6,с.4].

У цьому дискурсі філософські роздуми, культурологічна практика і освітня діяльність цілком справедливо розглядаються як ключові механізми перелому катастрофічно зростаючих негативних тенденцій у духовній сфері. У планетарному вихованні і глобальній освіті не даремно вбачають історичну роль у рятівній інтеграції та гармонізації знання і віри, в упередженні незворотних деформацій в менталітеті як локальних спільнот, так і цивілізації в цілому, у відродженні та безперервному збагаченні вищих моральних ідеалів та життєвих пріоритетів.

Список використаних джерел:

1. Надія Скотна. Особа у розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії. – Львів: Українські технології, 2005. – 384 с.
2. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремін. Юрінком Інтер, Київ: 2008. 1040 с.
3. Философия: Учебник для вузов / Под общ. ред. В. В. Миронова, Москва: Норма, 2005. 673 с.
4. Паризька угода/[https://uk.wikipedia.org/wiki/Паризька_угода_\(2015\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Паризька_угода_(2015)).
5. Астахова В.И. Глобальные проблемы человечества как фактор трансформации образовательных систем// Проблемы та перспективи формування наці ональної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць/За редакцією Л.Л. Товажнянського та О.Г. Романовського. - Вип.3. - Харків: НТУ, 2002. - С. 72.
6. Шварцман К.А. Философия и воспитание: Критический анализ немарксистских концепций. Москва: Политиздат, 1989. - С.4.

Transliteration of References:

1. Nadiia Skotna. Osoba u rozkolotii tsyvilizatsii: osvita, svitohliad, dii. – Lviv: Ukrainski tekhnolohii, 2005. – 384 s.
2. Entsyklopediia osvity. Akademiia ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V. H. Kremin. Yurinkom Inter, Kyiv: 2008. 1040 s.
3. Fylosofiya: Uchebnyk dlia vuzov / Pod obshch. red. V. V. Myronova, Moskva: Norma, 2005. 673 s.

4. Paryzka_uhoda // [https://uk.wikipedia.org/wiki/Paryzka_uhoda_\(2015\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Paryzka_uhoda_(2015)).
5. Astakhova V Y. Globalnye problemy chelovechestva kak faktor transformatsyy obrazovatelnykh system// Problemy ta perspektyvy formuvannia natsi-onalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity: Zbirnyk naukovykh prats/Za redaktsiieiu L.L. Tovazhnianskoho ta O.H. Romanovskoho. - Vyp.3. - Kharkiv: NTU, 2002. -S. 72.
6. Shvartsman K.A. Fylosofiya y vospytanye: Krytycheskyi analiz nemarksystskykh kontseptsiy. Moskva: Polytyzdat, 1989. - S.4.

ZINKEVYCH V.I.,

PhD, Associate Professor, Department of Economics and Management,
Drohobych State Ivan Franko Pedagogical University, Drohobych, Ukraine
E-mail: Zinkevych1971@gmail.com

**METAMORPHOSES OF THE WORLD OUTLOOK IN THE INDUSTRIAL
EDUCATION LIFE CYCLE**